

- Davies*: Serbian Life. (Scott G M 1920 61)
- Day*: Commerce of the Balkans. (Scott G M 1920 8)
- Diouritch* (Gyurics?): A survey of the development of the Servian nation. Jour Roy Statist Soc London 1919 293
- Freytags*: Karte v. Rumänien mit d. neuen Grenzen. 1 : 1,000,000. Wien 1920
- Gravier*: Frontières historiques de la Serbie. (Scott G M 1919 120)
- Kaindl*: Polit. u. völkische Lage d. deutschen im Südslawenstaat. Weltw 1920 XI
- Kaurinsky*: Jugoslavien. Leipzig 1920
- Newbiggin*: The problem of the South Slavs (Yougoslavs). Scott G M 1919 1
- Nitz E.*: Milit. g. Beschreibung von Rumänien. Berlin 1919 Engelmann
- Popovici*: La question Roumaine. (Scott G M 1919 200)
- Preller*: Dalmatia. Scott G M 1918 448
- Prezzolini*: La Dalmatie. (Scott G M 1918 440)
- La Rovine*: La nouvelle Roumanie. Dacia Felix. Carte ethnographique d'après l'histoire. Genf 1919
- Seton-Watson*: The rise of nationality in the Balkans. (Scott G M 1918 34)
- Ursu*: Pourquoi la Roumanie a fait la guerre.
- Wendel*: Aus Südslavien. Berlin 1920
- Barnes*: Albania. A Suggested New Frontier. (Scott G M 1918 467)
- Dako*: Albania. The master key to the near east, 301 l. Boston. Mak 1919
- Georgevitch*: La Macédonie, 207 l. Paris 1919
- Haberlandt*: Betracht. ü. d. Muhadsir von Basar-Sijak in Albanien. Mitt G Ges Wien 1919 II
- Hall W.*: Under the heel of the turk. G Mag 1918 II 51
- Indian Khilafat Delegation*: Le traité de paix avec la Turquie, l'attitude des Musulmans et de l'Inde. Paris 1919
- Kermack*: Notes on the Historical G. of the Dardanelles. — 241
- Mehmed Ali Tevfik*: La Turquie et les Turcs. Bern 1918
- Morgenthau*: Secrets of the Bosphorus. 1919 77
- Morrison*: The Turkish Problem. — 1919 132
- Ostrogog*: The Turkish Problem. — 1919 119
- The Turk in History and Geography*. Scott G M 1919 140

Földrajzi oktatás.

Ezt a rovatot a földrajz pedagógiájának tartjuk fenn. Célunk, hogy tanártársainkat ezáltal minél jobban megnyerjük ügyünknek s bennük nemcsak támogatókra, hanem munkatársakra is leljünk. Az emberföldrajznak nagy hivatottsága volna földrajzi oktatásunkban, melyben az ember, a száraz adathalmazzal telített topográfiai leírás és utóbb az egyoldalú fizikai földrajzi oktatás mellett, eddig csak nagyon alárendelt szerepet játszik. Pedig a földnek nemcsak természeti, hanem emberi jelenségei s e jelenségeknek egymással való kapcsolata és egymásra gyakorolt hatásai is érdekelnek bennünket. Az emberföldrajzi érzéknek át kell hatni ezután egész földrajzi oktatásunkat, mely ily módon egyúttal földrajziabbá is válik.

Ebben a rovatban az emberföldrajz pedagógiájával összefüggő elméleti és módszertani kérdéseket szándékozunk tárgyalni s reméljük, hogy földrajzi oktatásunknak jó szolgálatot teszünk ezáltal.

Emberföldrajzi tankönyveink.

A geográfiai oktatás megreformálásában egy lépcsőfokot jelent már az az ideiglenes reform is, hogy a közoktatásügyi minisztérium elrendelte a középiskolák III. osztályában az emberföldrajz alapelemeinek oktatását. A szakörök tanárok számára alkalmas vezérkönyvek kiadatását javasolták. Ebből

semmi sem lett, tankönyv ellenben hivatottak és nem hivatottak tollából három is jelent meg. Megjelenésük sorrendjében a következők: 1. *Dr. Hézser Aurél*: Az emberföldrajz elemei (Anthropogeográfia). Budapest, 1921. Szent István-Társulat, 8°, 38 lap; 2. *Dr. Dékány István*: Ember és föld. Az emberföldrajz vázlata. Budapest, 1921. Kath.

Tanáregyesület. 8°, 31 lap; 5. Dr. Vargha György: Az emberföldrajz elemei. Az ember és a föld. Budapest, 1921. Franklin-Társulat. 8°, 50 lap. Érdekes egymás mellé állítani a három szerző definícióját, mert felfogásukra igen jellemző: Vargha: „A természet és az ember egymásra hatásával ismeret meg bennünk az emberföldrajz, amely tárgyalása központjába az embert teszi”; Dékány: „Az ember- vagy kultúrföldrajz az összefüggéseket keresi a természet és az ember élete között”; Hézszer: „Az embernek a földhöz való viszonyát tárgyalja az emberföldrajz.” Vargha felfogása tehát a definíció ezé-riant anthropocentrikus, bár könyvében ezt a felfogását sem tudja megtartani, sőt az embert helyenkint egészen elveszti és fizikai földrajzra válik, Dékány már definíciójában is földrajzi helyett kultúrhistoriává válik s ezt az irányt könyvében is következetesen megtartja, Hézszer végül a legtisztultabb felfogásával az embert és a felszín többi tényezőit egyenlőképpen hangsúlyozza, a köztük levő viszony *geográfiai* jelenségeit (és nem biológiai jelenségeit, mint Dékány igen gyakran) kutatja.

Vargha anyagának összeválogatása éppen felfogásának nem eléggé kiforrott volta miatt nem elég rendszeres, túlságosan bő, emberföldrajzi színű fejezetei mellett tisztán fizikai földrajziak is vannak. Bár definíciójában az embert külön kiemeli a felszín életének tényezői közül, tárgyalásában gyakran elveszti s a kölcsönös viszony helyett a felszínnel foglalkozik, amelynek céljaira való idomulását az ember mintegy a távolból szemléli. Az ember és a felszín többi tényezői erősen elvannak egymástól választva, nem látjuk jól a kölcsönös viszonyt. Ez a, hol a fizikai, hol az ember felé kilengő tárgyalás természetesen a könyv módszerességének föltétlen kerékkötője. (Pl. Emberiség és emberfajta című fejezet módszere és anyaga tisztán anthropologiai, A síkság, dombvidék és a hegység című fejezet nagy része tiszta fizikai földrajz.) A könyvben számos tárgyi tévedés is van.

Dékány könyve ellen az egyetlen kifogás a tárgy felfogásában van. Kultúrtörténet és a biológiai szociológiai jelenségek megfigyelése közben gyakran elveszti a geográfiai szemlélődést. Maga az anyag kiválogatása, a követett

sorrend feltétlenül helyes, csupán a tárgy felfogása az, amiben nem tudunk Dékánynyal egyetérteni. Ha könyvében több volna az elterjedés vizsgálata s nem fektetne olyan súlyt a szociológia geográfiai jelenségeinek megfigyelésére, könyve sokat veszítene merev tömörségéből s meg kell jegyeznem, nehézségéből is, mert hiszen alsó osztályú tanulóknak van szánva. Dékány az anyagon feltétlenül uralkodik, ismeret-tanának, módszerének kiváló elméleti készütsége van, de a geográfiai tények autopszián való megfigyelésével szerezhető geográfiai értéket nélkülözzük kissé nála. Ez azután módszerének gyakorlati kivételében éreztetni hátrányait. A kis könyvnek okvetlenül értéke van, az ifjúság, sőt a nagyközönség is szép anyagot talál benne, de mint tankönyv, nem eléggé földrajz.

A tankönyvek harmadika Hézszer műve. Röviden jelezhetjük, hogy mint tankönyv, a legalkalmasabb. Anyaga kitünően van megválogatva s felfogásának helyessége a kellő módszert is kezébe adta és állandó egyensúlyban tartotta az egyes földrajzi tényezőket. Az előadott anyagban állandóan a föld és az ember kölcsönös viszonyát és pedig a térbeliség alapján vázolja. Az anyag szerencsés megválasztása, biztos kezelése, a középiszkolai alsó osztályú tanuló színvonalához való állandó hozzámerése, jó pedagógiai érzéke, a tárgy és a módszer valóban geográfiai felfogásával párosulva, igen sikerült tankönyvet eredményezett. Tárgyalási módja élénk, élvezhető. A három könyv közül ezt tartjuk a legsikerültebbnek.

Dékány kitiűnő kis könyvének csupán egy hibája van, a nem eléggé földrajzi felfogás, míg Hézszer művének éppen ez az utóbbi a legnagyobb erőssége.

Fodor Ferenc.

A világháború ismertetése. (A világháború. Szerkesztette Imre Sándor. 2. kiad. Bpest, 1918. A M. Paed. Társ. könyvtárának I. kötete, 248. l.)

A világháború soha nem sejtett változásokat hozott létre. Egész bátran mondhatjuk, hogy benne egy világ süllyedt el s az újvilág az emberiség súlyos szenvedései közepette most van kiemelkedőben. Az iskola sajátos természeténél fogva nehezen fordítja figyelmét a napi eseményekre, mert ezeket alig alkalmazható még az az értékelő kiválasztás, mely a tanítás anyagát meg-

szabja. De ily világrengető események iránt ez sem lehet teljesen közömbös. A történelemnek olyan napjait éljük, amelyek világalkotó fontosságát az ifjúság is átérzi, ezért nagyon helyes gondolat volt, mikor a Magyar Paedagogiai Társaság szükségesnek vélte, hogy a jelen története bevonuljon az iskolába és ott háborús összefoglaló előadások tartassanak. A világháborúval kapcsolatban ezer és ezer kérdés vehető fel, amelyekre igen különböző feleletek adhatók. Hogy e nagyfontosságú kérdések tárgyalása ne történjen az egyéni tetszés vagy tájékozatlanság szeszélyes útbaigazítása szerint, az említett Társaság még 1917-ben Imre Sándor szerkesztésében egy vezérfontalat adott ki az iskolai tanításokhoz, mely egyúttal a nagyközönség számára is kitűnő tájékoztatónak bizonyult. Ebben a könyvben szakemberek tájékoztatták a nevelőket azokról az eseményekről és szempontokról, amelyek a világháború iskolai tárgyalásában szóba kerülhetnek. Így olvashatunk itt cikket a háború világtörténeti előzményeiről, a hadieseményekről, hazánk háborús belső történetéről, a hadviselő államok földrajzáról, a háború és a gazdasági élet viszonyáról, továbbá azokról a jelenségekről, melyeket ez a világrengés közművelődésben, társadalomban, közegészségügyben és közkerkölciségben létrehozott. Egy cikk a jövő fátylát óhajítja föllebenteni, végül a szerkesztő a háborús kérdések iskolai feldolgozására nyújt a szakember avatottságával megszívlelendő tanácsokat.

A könyv hasznos szolgálatot tesz minden a jövő sorsáért aggódó nevelőnek, mert rendkívüli módon megkönnyíti neki az anyag értékelését és világos áttekintést nyújt a különben khaotikus események közepette. De fájdalom, egész tárgyalási anyaga a háború első pár esztendejével lezárul, holott a jövő érdekében a rettenetes végnek és a fertőből való lassú kiemelkedésnek rajza volna igazán tanulságos. Hogy a nemzetek sorsa az önmaguk kezében van, az sohasem volt előttünk annyira világos, mint éppen az összeomlást követő évek szomorú napjaiban. Ez a kép bármennyire fáj, éppen tanulási miatt mindennél inkább bekívánkozik az iskolák falai közé. Eppen ezért kívánatos volna, hogy az a munka, mely ezzel a kötettel elkezdődött, hozzáértő kezekkel újra folytatassék és az ese-

ményeknek feldolgozását megkaphassuk az iskola számára legalább is Horthy Miklós kormányzóvá való megválasztásáig. N. J.

Philip G. *New series of economic maps of school use.* (Geogr. Journ., 1917.) Nagyon érdekes és követésre méltó kísérlet. Philip gazdasági térképén Ázsia népsűrűségét, növényi takaróját, a forgalom útvonalait, a kereskedelem és ipar göcpontjait egyesíti. Tanulmányosak a tengeri kereskedelem útvonalai mentén közölt adatok a mindkét irányban szállított javakról is. A térkép nagy előnye, hogy a mérséklettel választott adatok nincsenek az olvashatóság rovására, maga Philip megjegyzi azonban, hogy már Európára egészen más, bonyolultabb módszert kellene alkalmazni.

Geistbeck A. *Grundlagen der geographischen Kritik.* 46 l. München, Berlin, Oldenburg, 1918. Abból az alkalomból jelent meg, hogy Bajorországban elrendelték a földrajz tanítását a felsőbb osztályokban s az érettségiben is szerepel. Szerinte a geográfia fejlődése az országleírásból a gazdasági földrajzra át a földrajzi államismeretig emelkedett. Ez utóbbi a népéletfelfogását felöleli, fontos támasza az állampolgári nevelésnek és ezzel a legméltóbb befejezése a felsőfokorvaló földrajzi oktatásnak.

- Burrall J. L.:** Light-seeing in school. G Mag 1919 489
Carpenter: Around the World with the Children. Scott G M 1918 120
Ebersbach: Praxis d. Heimatkunde.
Filbig: Fliegerbild u. Heimatkunde 47 l. München 1920
Harms: Zur method. Neugestaltung d. erdkundl. Unterrichts. G. Anzg. 1920 85
Hassert K.: Wesen u. Bildungswert d. Wirtsch. G. Berlin 1919
Herbertson: The Senior G. Scott G M 1918 76
Hettner A.: Die Einheit d. G. in Wissenschaft u. Unterricht. Berlin 1919
Hoffer: Lichtbild u. Heimat. Kart. Zeits. 1919 VII
Kornis Gy.: Kultúrpolitikánk irányelvei. Uj Magyar Szemle 1920
Lampe F.: Der bildende Wert des erdkundl. Schulunterrichts. Berlin 1919 — Erdkunde. höh: Schulwesen. 1918 Berlin.

- Partsch J.*: Der Bildungswert d. polit. G. Berlin 1919.
- Rathsburg u. Krause*: Grundsätzliche, zur Neugestaltung d. g. Lehrplans. G. Anz. 1919 169
- Richter W. R.*: Zur Methodik anthropogeogr. Lehrfilme. G Z 1920 IV
- Ricchiari*: L'Insegnamento della Geografia nella progettata Revisione dei Programmi delle Scuole Medie. 1918
- Schneider*: Heimatkunde als Unterrichtsfach u. U. princip, G Aur 1920 II!
- Sölch*: Die Erdkunde in Lehrplanentwurf für deutsch-österr. Staats-erziehungsaustalten. G Z 1920 III
- Wagner P.*: G. Unterricht u. Auslandskunde. Berlin 1919
- Walther J.*: Geologie der Heimat. 229 l. Leipzig 1917
- Whitehouse*: G, Teaching Methods. Scott G M 1918 321

Társulati ügyek.

A Magyar Néprajzi Társaság Emberröldrajzi Szakosztálya az 1920. évi únius havi választmányi ülésének határozata alapján szeptember hó 25-én alakult meg. Vezetősége: Bátky Zsigmond, Györfly István, Hézszer Aurél, Littke Aurél, Madarassy László, Milek-ker Rezső, Prinz Gyula, Kogutowicz Károly szakosztályi előadó. Az intézőbizottság tagjaiul megválasztották: Baranyay Bélát, Bartucz Lajost, Bezdek Józsefet, Bibó Istvánt, Bodor Antalt, Csánki Dezsőt, Czákó Elemért, Ebner Sándort, Ecsedi Istvánt, Farkasfalvi Kornéit, Fekete Józsefet, Gergely Endrét, Hendl Ödönt, Jancsó Benedeket, Karl Jánost, Kemény Györgyöt, Kéz Andrást, M. Kiss Lajost, Koch Istvánt, Körösi Albint, Lakos Bélát, László Gábort, ifj. Molnár Bélát, Papp Györgyöt, Pécsi Albertet, Prohászka Ferencet, Schilling Gábort, Schréter Zoltánt, Steinecker Ferencet, Strömpl Gábort, Szmétana Józsefet, Tagányi Károlyt, Timkó Imrét,

Vargha Györgyöt és Visky Károlyt. A szakosztály több szakülést tartott a tél folyamán, melyeken Bátky Zsigmond, Györfly István, Hézszer Aurél, Kogutowicz Károly, Prinz Gyula és Strömpl Gábor tartottak előadásokat. 1921 május havában a szakosztály a budapesti tanárság számára előadás-sorozatot rendezett az emberföldrajzról. Ennek a sikerült sorozatnak előadói Fitos Vilmos és Hézszer Aurél voltak. Szakosztályunk első évi működésének legszebb eredménye, hogy a magunk erejéből megindíthatjuk a szakosztály közleményeit, a „Föld és ember“-t.

A „Föld és ember“ pályázata. Szakosztályunk ez év elején a napilapok útján pályázatot hirdetett magyar vonatkozású emberföldrajzi tárgyú értekezésekre. A kitűzött határidőre három pályamunka érkezett be. Az eredményt a „Föld és ember“ második számában tesszük közzé.